

Смирнова М.В.

аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТИГМА І ДИСКРИМІНАЦІЯ В СУЧАСНИХ ЗМІ ТА ЇХ НАСЛІДКИ

Проблема стигматизації – упередженого, негативного ставлення до окремої людини чи групи людей, пов'язаного з наявністю у неї/них якихось особливих ознак чи властивостей – досліджувалась та досліджується багатьма іноземними та вітчизняними науковцями, зокрема, Г. Бекером, І. Гофманом, К. Еріксоном, А. Фінзенем, а також Я.А. Агаєвим, О.О. Александровим, Р.І. Білобрівкою, С. Я. Броніним, О.О. Власовою, І.І. Галецькою, І.М. Григою, І.Я. Гуровичем, І.В. Зубець, М.М. Кабановим, Г.М. Кравченковою, Т.П. Липай, Т.В. Семигіною, Л.П. Тушинцевою, В.О. Янчуком та ін.

Під стигмою розуміють характерну особливість людини, яка значно дискредитує її в очах людей, які її оточують [6, с. 77]. Стигма виявляється в тому, що на підставі лише єдиного критерію належності до групи формується негативне ставлення до людини, упередження та дискримінація [4, с. 159].

Давні греки застосовували поняття «стигма» для позначення тілесних знаків, наявність яких свідчила про негативний статус індивіда. У часи християнства це поняття вживали у випадках появи висипань, ран або фізичних недоліків і трактували як вияв божої милості. Сьогодні термін «стигма» використовують насамперед як ознаку негативного ставлення до людини/людей на підставі належності її/їх до певної групи [5].

Переживання стигми виявляється відчуттям сорому, провини, прагненням приховати хворобу чи ваду, усамітненням, соціальним відчуженням, що посилюється дискримінацією [3, с. 22].

Дискримінація – обмеження прав групи осіб або частини населення за певною ознакою (вік, стать, національність, релігійні переконання, раса, сексуальна орієнтація, рід занять, стан здоров'я тощо). Таке обмеження може бути підкріплено законодавством (правова дискримінація), прийнятою в країні релігією, або може ґрунтуватися виключно на сформованих моральних нормах (неофіційна дискримінація). Дискримінація має місце тоді, коли по відношенню до людини робиться виняток, який призводить до несправедливого або упередженого ставлення до неї на підставі її приналежності до певної групи [2].

Стигма і дискримінація взаємопов'язані, вони посилюють і узаконюють один одного. Стигма лежить в основі дискримінації, приводячи до дій або бездіяльності, які можуть зашкодити іншим людям, позбавити їх доступу до певних послуг або можливості реалізувати свої права. Таким чином, дискримінація – це результат практичного здійснення стигми. У свою чергу, дискримінація заохочує і підсилює стигму [1, с. 11].

Причинами виникнення стигми та дискримінації людини чи груп людей можуть бути декілька факторів, таких як поширення соціальних страхів та побоювань, а також суспільного осуду, пов'язаних із сексуальністю, хворобами та смертю, вживанням наркотиків; недостатнє розуміння хвороб; безвідповідальність повідомлень у ЗМІ тощо [2].

Сучасні заголовки газетних статей, як і самі статті, містять багато прикладів стигматизації та дискримінації, побудованих на соціальних

стереотипах, які мають місце в нашому суспільстві: «Біля «Орнави» лилася «чорна» кров... Араби з неграми билися за наших курвів» («Нова Тернопільська газета», 25 січня 2012 р.); «Якщо людина не страждає психічними розладами, не алкоголік, не наркоман, то їй треба забезпечити можливість себе захистити, – упевнений Торшин.» («Корреспондент.net», 25 липня 2012 р.); «Комуняку на гілляку...Партію неодноразово звинувачували в радикалізмі та антисемітизмі (її лідер Олег Тягнибок в минулому закликав боротися з «москалями, жидами та іншою нечистю»), самі націоналісти ці звинувачення відкидають.» («Корреспондент.net», 22 листопада 2013 р.); «Адже алкоголіки починають день з келиху віскі. Алкоголіки встряють у бійки. Алкоголіки весь час напідпитку. Алкоголіки не можуть довго затриматися на одній роботі.» («ВВС Україна», 8 січня 2014 р.); «Ти негр, і я знаю, що ви возите в нашу країну наркотики. То де наркотики?» («Корреспондент.net», 5 січня 2015 р.); «У Дебальцевому в підвалі сидять зеки з обстріляної колонії і просять допомоги. Двадцять зеків Чорнухинської виправної колонії № 23 (Луганська область) втекли в Дебальцеве після обстрілу.» («Корреспондент.net» «12 лютого 2015 р.).

Наслідком стигми та дискримінації може бути негативний вплив на свідомість людей зі стигмою, що викликає у них депресію, занижену самооцінку і відчай. Цей стан називають «самостигматизацією» або «внутрішньою (інтернальною) стигматизацією», оскільки мова йде про почуття власної гідності людини/групи людей. Проявом внутрішньої стигми вважають ненависть до себе, відчуття власної неповноцінності, безпорадності, відсутності контролю над ситуацією, спроби довести свою перевагу перед іншими представниками стигматизованої групи, нездатність будувати відносини з людьми поза чи всередині власної групи тощо [6, с. 77]. До негативних наслідків стигматизація належать також збільшення ризику інфікування через страх проходити тестування, відмова від лікування хвороби через боязнь осуду; ігнорування людиною свого реального або потенційного ВІЛ-статусу чи психічного розладу; порушення прав та свобод людей у сфері охорони здоров'я, праці, освіти тощо; знецінення певних груп людей, закріплення соціальної нерівності (в тому числі гендерна нерівність, нерівність, пов'язана із сексуальністю) [2].

Отже, стигматизація окремої людини чи групи людей проявляється більшою мірою опосередковано через поширення в суспільстві негативного ставлення, велику роль в якому відіграють сучасні засоби масової інформації, що пізніше може призвести до дискримінації та порушення прав людини.

Список використаних джерел:

1. Aggleton P., Wood K., Malcolm A., Parker R. HIV-Related Stigma, Discrimination and Human Rights Violations. Case studies of successful programmes. – 2005. – 74 p.
2. Агаєв Я. А. Подолання стигматизації та дискримінації щодо людей із ВІЛ-позитивним статусом. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Psihologia/78572.doc.htm
3. Білобровка Р. І. Стигма в психіатрії // Архів психіатрії. – 2013. – Т. 19, № 1. – С. 22-24.
4. Галецька І. І. Соціально-психологічні аспекти стигматизації психічних розладів // Архів психіатрії. – 2001. – № 3(26). – С. 159-162.
5. Гоффман І. Стигма: Заметки об управлени и испорченной идентичностью [Електронний ресурс] / пер. с англ. М. С. Добряковой. – Режим доступу: <http://www.e-reading.me/book.php?book=145155>
6. Грига І. М., Семигіна Т. В., Зубець І. В. ВІЛ/СНІД на сторінках українських газет і журналів: соціальний аспект проблеми // Наукові записки НаУКМА. – Т.47.: Психологічні, педагогічні науки і соціальна робота / НаУКМА; Редкол.: В. Брюховецький та ін. – К.: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2005. – С. 77-83.